



KIFAK?

كيفك

HOE GAAT HET MET JE?

SYRISCHE KINDEREN IN NEDERLAND



Save the Children

INHOUD

1.	Inleiding	3
2.	Gevolgen van de oorlog en ontheemding voor Syrische kinderen	5
3.	Psychosociale veiligheid van Syrische kinderen in Nederland	7
	3.1 Verbondenheid	7
	3.2 Zeggenschap	10
	3.3 Toekomstperspectief	11
4.	Aanbevelingen	14
	Eindnoten	15

Verantwoording

Dit beleidsrapport is geschreven door Araa Jaramani, Caroline Scheffer en Juliette Verhoeven, met de waardevolle steun van Lena Schulhofer. Dataverzameling werd uitgevoerd met steun van Dima Najjir. Wij zijn de vele Syrische kinderen en ouders in Nederland zeer erkentelijk voor het delen van hun ervaringen en inzichten.

Gepubliceerd door Save the Children

savethechildren.nl

© Save the Children 2021

Deze publicatie mag gratis worden gebruikt voor beleidsbeïnvloeding, campagnes, programma's en onderzoek, op voorwaarde dat de bron volledig wordt vermeld.

Foto omslag: Syrisch meisje in Leiden, genomen op 12 februari 2021. Foto door Save the Children/Rutger Groenhuijsen



1. INLEIDING

Het al ruim 10 jaar durende conflict in Syrië heeft een verwoestend effect op kinderen. Nog niet eerder leidde een conflict tot zoveel ontheemden in de moderne geschiedenis: 13,2 miljoen, waaronder 6,6 miljoen vluchtelingen en meer dan 6 miljoen ontheemden in eigen land.¹ Meer dan 50 procent van hen bestaat uit kinderen, die vaak zonder begeleiding reizen.² Sinds 2013 komt het grootste deel van alle vluchtelingen en asielzoekers uit Syrië. In de eerste helft van 2020 kwam 22 procent van alle asielzoekers onder de 18 in Europa uit Syrië.³ Hoewel de overgrote meerderheid van de ontheemde Syriërs in buurlanden als Turkije, Libanon, Jordanië, Irak en Egypte verblijft, vroegen Syrische vluchtelingen in meer dan 130 landen asiel aan. Duizenden van hen zoeken elk jaar hun heil in Nederland.⁴ Bijna een derde van de eerste asielaanvragen in Nederland kwamen in 2020 van Syriërs. Ongeveer de helft was op dat moment nog een kind.⁵

Deze mensen worden geconfronteerd met extreme uitdagingen als het gaat om hun mentale gezondheid en psychosociaal welbevinden door hun voortdurende blootstelling aan oorlogsgeweld, stress en onzekerheid.⁶ Hoewel deze gevolgen voor alle leeftijden gelden, zijn kinderen bijzonder

kwetsbaar voor stressfactoren die hun veiligheid in gevaar brengen, hun ontwikkeling kunnen schaden en tot psychosociale problemen kunnen leiden. Psychosociale veiligheid vormt de kern van een duurzame oplossing voor kinderen en hun families die ontheemd zijn, naast fysieke, materiele en juridische overwegingen. Dit bevordert een gezonde ontwikkeling, het welbevinden en de integratie van deze kinderen in hun nieuwe land.⁷

Save the Children is daarom een internationaal onderzoeksproject gestart in Syrië, Turkije, Libanon, Jordanië en Nederland en onderzocht de impact van de oorlog op Syrische kinderen. In deze vijf landen werden in totaal meer dan 1.900 kinderen geïnterviewd die ontheemd zijn of een vluchtelingenstatus kregen. Het doel van dit rapport is om concrete aanbevelingen te doen over hoe beleid en interventies duurzamere oplossingen kunnen creëren voor kinderen die ontheemd zijn, door rekening te houden met de veiligheid en het psychosociale welbevinden van ontheemde Syrische kinderen. 'Anywhere but Syria' laat zien welke aspecten uit het dagelijks leven tot psychosociale veiligheid onder ontheemde Syrische kinderen kunnen leiden, vanuit hun eigen perspectief, en wat hun hoop en zorgen voor de toekomst zijn.⁸



Het onderzoek waarop dit Nederlandse rapport is gebaseerd, werd tussen november 2020 en januari 2021 uitgevoerd. In totaal namen 101 Syrische kinderen in de leeftijd van 13 tot 17 jaar deel aan enquêtes en 15 kinderen aan interviews en focusgroepen.⁹ Om kinderen aan te moedigen deel te nemen aan dit onderzoek en inzicht te verschaffen over integratie in de Nederlandse samenleving, werden ook focusgroepen met Syrische ouders georganiseerd. De belangrijkste beperkingen van het onderzoek zijn het taboe op mentale gezondheid binnen de Syrische gemeenschap, de aarzeling om te spreken over zaken die verband houden met psychosociaal welbevinden en zorgen over vertrouwelijkheid van datagebruik. Verder was het, vanwege COVID-19 maatregelen, een uitdaging om Syrische kinderen te bereiken op hun scholen, in asielzoekerscentra (azc's) en op andere gemeenschappelijke ontmoetingsplaatsen. Hoewel sommige uitkomsten ook van toepassing kunnen zijn op kinderen in azc's, geven de gegevens grotendeels de meningen weer van Syrische kinderen die al een asielstatus hebben en in hun gemeenschap wonen.

Uit het onderzoek bleek dat drie thema's het meest bijdragen aan de ervaring van psychosociale veiligheid onder Syrische kinderen in Nederland:

(1) een gevoel van verbondenheid met hun familie en gemeenschap, (2) zeggenschap in besluitvorming en (3) het hebben van toekomstperspectief, door middel van bijvoorbeeld toegang tot onderwijs, vrede in Syrië en toegang tot geestelijke gezondheidszorg.

De volgende resultaten bieden belangrijke nieuwe inzichten over hoe de psychosociale veiligheid en integratie van Syrische kinderen in de Nederlandse samenleving het beste kan worden ondersteund.

Drie cruciale aanbevelingen:

- **Versterking van psychosociale ondersteuning uit de directe omgeving**
- **Bevordering van niet-discriminerende praktijken en taalgebruik**
- **Verbetering van de geestelijke gezondheidszorg en hulpverlening**

Aangezien beleid en maatregelen het meest effectief zijn als ze gebaseerd worden op de inbreng en perspectieven van diegenen om wie het gaat, bieden deze aanbevelingen een cruciale kans voor beleidsmakers om de stem van Syrische kinderen in hun besluitvorming te betrekken.



2. GEVOLGEN VAN OORLOG EN ONTHEEMDING VOOR SYRISCHE KINDEREN

Op dit moment is vrijwel elke Syriër die in Nederland woont getroffen door het conflict en zeer schrijnende situaties voor, tijdens en na het vertrek uit Syrië.¹⁰ Zo is het merendeel van de Syrische vluchtelingen direct blootgesteld aan diverse interpersoonlijke en langdurige, oorlogsgerelateerde stressfactoren zoals dood, marteling, verkrachting, verwonding, uithongering en de vernietiging van hun huizen en bestaansmiddelen, wat leidde tot de wens om elders bescherming te zoeken met directe gevolgen voor hun mentale gezondheid.¹¹ De meesten maakten levensbedreigende gebeurtenissen mee of hadden tijdens hun reis naar veiligheid geen toegang tot basisbehoeften.¹² Met name Syrische vrouwen en kinderen lopen tijdens en na hun vlucht extra risico op geweld, uitbuiting en sociaal isolement.¹³ Na hun hervestiging in Nederland kampen Syrische kinderen ook met discriminatie en acculturatie (oftewel: het aanpassen aan een andere cultuur), naast het verlies van familieleden, nu hereniging een grotere uitdaging is geworden.¹⁴

“Het is moeilijk te begrijpen hoeveel een kind lijdt als het uit een oorlogsland komt.

Je draagt herinneringen vol angst met je mee, moet sterk zijn én jezelf verdedigen.”

Meisje, 17 jaar.

De opeenstapeling van ongunstige en onvoorspelbare omstandigheden kan negatieve gevolgen hebben voor de ontwikkeling en het welbevinden van ontheemde kinderen en adolescenten, die ongeveer de helft uitmaken van de Syrische populatie vluchtelingen en ontheemden.¹⁵ Verlies van vrienden, familie en woning tijdens de adolescentie kunnen bijdragen aan mentale gezondheids- en psychosociale problemen, zoals angst of depressie, maar ook aan agressief of juist teruggetrokken gedrag

en zelfbeschadiging.¹⁶ Hoewel kinderen in de meeste gevallen kunnen herstellen, mits zij voldoende steun krijgen van ouders of verzorgers, geeft de opeenstapeling van stressvolle ervaringen een hoger risico op het ontwikkelen van mentale problemen, zoals langdurige gedragsstoornissen en emotionele, cognitieve of sociale onaangepastheid.^{17, 18} Deze risico's worden verergerd door culturele en structurele barrières, zoals discriminatie, stigmatisering van mentale gezondheid en niet-cultureel sensitieve- en competente zorg.¹⁹ De traumatische ervaringen en het verdriet waarmee ouders en verzorgers worden geconfronteerd, naast de economische en juridische uitdagingen die gepaard gaan met het zoeken van een toevluchtsoord en asiel in Nederland, hebben ook effect op Syrische kinderen. Zij kunnen worden blootgesteld aan onvoorspelbaar gedrag en depressieve emoties van ouders of toegenomen geweld thuis.²⁰

Dit ongekende verlies en de voortdurende stress waar ontheemde Syrische kinderen mee worstelen in vergelijking met hun leeftijdsgenoten blijkt een grote impact te hebben op hun gevoel van eigenwaarde, zeggenschap en het psychosociaal welbevinden.²¹ Dit beïnvloedt het vermogen van Syrische kinderen om een zinvolle toekomst op te bouwen en bijdragen te leveren aan hun nieuwe gemeenschappen.²² Met andere woorden: psychosociale veiligheid staat centraal in de ervaringen van Syrische kinderen met ontheemding en hun streven naar ontwikkeling, leren en andere kansen in Nederland.²³ Psychosociale veiligheid verwijst naar “een gevoel van veiligheid met betrekking tot de psychologische en sociale processen, die negatief beïnvloed kunnen worden door ontheemding”.²⁴

Omdat de meeste kinderen opmerkelijk veerkrachtig zijn en de meest extreme risico's en tegenslagen kunnen overwinnen met de juiste steun, is het versterken van beschermende factoren rondom

psychosociale veiligheid de sleutel tot succes van elk beleid dat de integratie en het welbevinden van Syrische kinderen in Nederland ondersteunt.²⁵

In vergelijking met fysieke, materiële en juridische rechten en bescherming blijft aandacht voor psychosociale veiligheid bij het ontwikkelen van beleid en interventies voor ontheemde kinderen in Nederland achter.²⁶ In de Nederlandse context betekent psychosociale veiligheid het ondersteunen van het welbevinden, de veiligheid en de veerkracht van ontheemde Syrische kinderen op individueel,

gezins- en gemeenschapsniveau met beleid en interventies die op hun eigen ervaringen en prioriteiten zijn gebaseerd.

Het is noodzakelijk om te weten welke psychosociale overwegingen een gevoel van veiligheid vormen en hoe beschermende factoren psychosociale veiligheid kunnen bevorderen. Op die manier kan er op de uiteenlopende behoeften van ontheemde Syrische kinderen ingespeeld worden en kunnen zij zinvol worden ondersteund bij het maken van beslissingen over hun toekomst.



3. PSYCHOSOCIALE VEILIGHEID ONDER SYRISCHE KINDEREN IN NEDERLAND

Ondanks de extreme uitdagingen, verlies, stress en de problemen die ze ondervinden in Nederland, hebben de duizenden ontheemde kinderen uit Syrië zich zeer (veer)krachtig getoond. Maar liefst 68 procent van de Syrische kinderen heeft vertrouwen in het eigen vermogen om met pijnlijke ervaringen om te gaan en 81 procent is zich bewust van hun sterke punten. Toch blijft het gevoel van veiligheid onder Syrische kinderen in Nederland zorgwekkend. Zo gaf maar liefst 69 procent van de ondervraagde Syrische kinderen aan zich soms zorgen te maken over hun eigen persoonlijke veiligheid, terwijl 68 procent twijfelde aan de veiligheid van hun familie. 85 procent van de kinderen voelt zich wel veilig als ze bij hun familie zijn. Verder antwoordde 50 procent van de Syrische adolescenten bevestigend op de vraag of ze zich gelukkig voelen met hoe de situatie momenteel voor hen is, terwijl nog eens 30 procent neutraal antwoordde op deze vraag. Weten welke factoren ertoe bijdragen dat Syrische kinderen zich veilig voelen en welke barrières dit kunnen verhinderen is van cruciaal belang.

In plaats van ons uitsluitend te richten op fysieke, materiële en juridische factoren die bijdragen aan veiligheid, komen manieren om de belangrijkste barrières voor psychosociale veiligheid te doorbreken uit onze bevindingen naar voren. Een gevoel van verbondenheid, zeggenschap in besluitvorming binnen het gezin en de bredere samenleving, en het hebben van toekomstperspectief zijn de belangrijkste factoren die bijdragen aan het gevoel van psychosociale veiligheid van ontheemde Syrische kinderen en hun besef van identiteit en verbondenheid met de Nederlandse samenleving. De volgende paragrafen gaan dieper in op deze drie kerngebieden van psychosociale veiligheid.

3.1 Verbondenheid

Het verlangen van Syrische kinderen om zich verbonden te voelen met en thuis te voelen in Nederland kwam duidelijk naar voren. Na een lange periode met talloze obstakels om zich ergens buiten Syrië te kunnen vestigen, hebben kinderen de behoefte om dicht bij hun familie, gemeenschap en leeftijdsgenoten te kunnen zijn om zich veilig te voelen.

Steun van familie en leeftijdsgenoten

Onze bevindingen tonen aan dat de steun van familie en vrienden cruciaal is voor het welbevinden en de veiligheid van Syrische kinderen en het versterken van hun zelfvertrouwen in het omgaan met tegenslagen. Zo geeft 85 procent van de ondervraagde kinderen aan zich veilig te voelen bij hun familie, terwijl 92 procent van het gevoel heeft dat hun familie hen bijstaat in moeilijke tijden. Op de vraag tot wie zij zich wenden wanneer ze depressieve gevoelens ervaren, antwoordde 57 procent van de kinderen familie, 33 procent vrienden, 11 procent een leerkracht en slechts 5 procent hulpverleners van de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Ook wanneer kinderen zich gediscrimineerd voelen, wendt 51 procent zich tot hun familie, terwijl 28 procent zich tot hun vrienden wendt, 23 procent tot kennissen en 21 procent tot hun leerkrachten, wat onderstreept dat kinderen geneigd zijn om voor steun vooral op hun familie, vrienden en school te vertrouwen.

De kinderen in het onderzoek meldden echter ook problemen bij het vergaren van steun van hun familie. Gevoelens van uitsluiting werden vaak genoemd als een belemmering om hulp te vragen of zich gesteund te voelen. Specifieker bleek dat een verschil in kennis en meningsverschillen tussen de kinderen en hun ouders/verzorgers soms leiden tot slechte communicatie en conflict. Gevoelens

van tweeslachtigheid en uitsluiting bij kinderen die opgroeien in de Nederlandse samenleving, terwijl ze in een huishouden van Syrische afkomst wonen, komen veel voor.

“De samenleving in Nederland is anders dan die in Syrië: wij zijn meer gewend aan Nederland en mijn familie is meer gewend aan Syrië.” Meisje, 14 jaar.

Verder gaven kinderen aan dat hun ouders niet altijd even gemakkelijk integreren of Nederlands leren. Dit kan leiden tot wrijving, misverstanden en cultuurverschillen binnen gezinnen. Ouders die worstelen met integreren hebben vaak het gevoel dat ze hun kinderen, die met andere angsten en onzekerheden worstelen dan zichzelf toen ze opgroeiden in Syrië, beperkt kunnen ondersteunen.

Verbondenheid met de gemeenschap

Om zich echt veilig te kunnen voelen, zo gaven Syrische kinderen aan, is het zowel belangrijk om verbonden te blijven met hun eigen cultuur en afkomst als om het gevoel te hebben dat ze erbij horen in de Nederlandse samenleving. Dit tweeslachtig gevoel van verbondenheid wordt weerspiegeld in de resultaten van een enquêtevraag waarin kinderen werd gevraagd tot welke gemeenschap zij het gevoel hebben het meest te behoren: 46 procent antwoordde de Syrische gemeenschap, 42 procent de Nederlandse gemeenschap. Veel Syrische meisjes worstelen met hun denkproces als ze besluiten of gedwongen worden om een hijab te dragen. Aan de ene kant helpt de hoofddoek hen om zich verbonden te voelen met hun cultuur en de Syrische gemeenschap, aan de andere kant kan het hun integratie belemmeren.

“Sommige meisjes dragen een hijab omdat ze daartoe gedwongen werden door hun ouders, sommigen kiezen ervoor omdat het mooi is. Maar wanneer ze andere meisjes bezoeken, die korte mouwen dragen, kunnen ze jaloers worden of het gevoel krijgen dat ze er niet bij horen. Ze verliezen het vertrouwen in zichzelf.”

Meisje, 15 jaar

Uit de enquêtes blijkt ook dat 48 procent van de Syrische kinderen zich zeer verbonden voelt met hun gemeenschap, terwijl 31 procent zich enigszins verbonden voelt. Kinderen gaven aan dat het leven met kinderen van verschillende achtergronden dit gevoel versterkt. Ongeacht of de kinderen zich meer verbonden voelen met de Nederlandse of de Syrische samenleving, zegt 80 procent van de ondervraagden dat Nederland het land is waar ze het liefst willen wonen. Het is wel zaak dat er voldoende gedaan wordt om ontheemde Syrische kinderen zich welkom te laten voelen en te zorgen dat ze zich niet onbegrepen of gediscrimineerd voelen in de Nederlandse samenleving.

“De regering moet het normaal gaan vinden dat wij gemengde gemeenschappen zijn. Zij moet helpen uitleggen dat wij niet anders zijn en dat mensen niet op die manier moeten denken. Er is wat racisme in Nederland, vooral buiten de grote steden waar niet zoveel buitenlanders zijn.”

Meisje, 13 jaar.

In kwalitatieve interviews spraken kinderen over hun verlangen om niet anders te zijn dan hun Nederlandse leeftijdgenoten. De taal was een van de meest genoemde belemmeringen hierbij. Zo beschreef een van de geïnterviewde kinderen een pijnlijke situatie drie maanden na aankomst in Nederland, toen een man schreeuwde dat hij terug moest naar zijn land omdat hij de taal nog niet sprak.

“Voordat ik naar een grote stad verhuisde, woonde ik in een klein dorp. Daar waren Nederlanders niet gewend om met vluchtelingen samen te leven. In de trein werd mijn kaartje wel gecontroleerd, maar niet dat van Nederlanders die om me heen zaten. In de supermarkt vroegen ze om mijn ID. En mensen op straat starden me aan.”

Jongen, 15 jaar.

“In een van onze lessen spraken we over hoe de mensen hier belasting betalen om verharde en schone wegen te hebben. De leraar sprak me aan en zei: “Weet je wat het is om schone wegen te hebben?” Dat deed me best een beetje pijn.”

Meisje, 14 jaar.

“De oude klasgenoten van mijn oude school. Mijn lagere school gaven me geen kans. Het was gewoon discriminatie. Ze gaven me geen kans om mezelf aan hen te bewijzen. Ze maakten echt pijnlijke grappen over mijn vader die in de oorlog was gestorven. Ze hielden me altijd buiten hun groep, dus ik had het gevoel dat ik er niet bij hoorde.”

Meisje, 14 jaar.

Discriminatie is een van de grootste problemen dat door Syrische kinderen in Nederland werd gemeld en het belemmert hun gevoel van verbondenheid en veiligheid. 65 procent van de kinderen in het onderzoek gaf aan weleens te maken te hebben gehad met discriminatie, waardoor ze zich buitenstaanders voelden. Bovendien zei 53 procent zich gediscrimineerd te hebben gevoeld op school en 40 procent in hun buurt, waaruit blijkt dat discriminatie overal kan voorkomen. Zelfs daar waar kinderen zich veilig zouden moeten voelen. Naast taalbarrières leek ook het uiterlijk van Syrische kinderen, inclusief hun kleding en gewoonten, ze te scheiden van hun gemeenschap en leeftijdsgenoten die discrimineerden, stereotypeerden of deden aan micro-agressie: kleine, subtiele vormen van discriminatie. Veel Syrische kinderen benoemden een verband tussen de negatieve berichten over Syrië en de islam in de Nederlandse media en het discriminerende gedrag van hun leeftijdsgenoten.

Versterken van onderlinge verbondenheid

Omdat de meeste kinderen zich wenden tot hun familie voor steun, is het belangrijk ervoor te zorgen dat verzorgers de middelen, kennis en het vermogen hebben om hun kinderen te adviseren in tijden van nood.

“Als een kind met angsten naar zijn ouders komt, moeten de ouders luisteren. En niet zeggen: maak je geen zorgen, er is geen probleem, alles komt goed en kalmeer. Dat zal hun kind niet helpen. Het kind zal zijn ouders niet meer vertrouwen omdat hun reactie geen vertrouwen uitsprak.”

Meisje, 14 jaar.

Het vermogen van leeftijdsgenoten om elkaar te steunen is een extra manier om ervoor te zorgen dat ontheemde Syrische kinderen zich veilig voelen in Nederland. Omdat zij na of naast hun ouders waarschijnlijk ook leunen op leeftijdsgenoten voor steun, is het cruciaal dat Nederlandse, Syrische en gevluchte kinderen uit andere landen weten hoe zij kunnen bijdragen aan een omgeving die steun biedt, en waardoor multiculturele leeftijdsgenoten niet gediscrimineerd worden.

“De gemeenten moeten meer informatie over vluchtelingen delen en bijeenkomsten organiseren voor Nederlanders en vluchtelingen. Zo kunnen ze naar onze verhalen luisteren en meer begrip krijgen voor onze situatie.” **Jongen, 15 jaar.**

Gezien het directe verband tussen het gevoel tot een gemeenschap te behoren en psychosociale veiligheid, is het belangrijk om beleid te voeren dat inclusieve, niet-discriminerende mediaberichten en campagnes financiert. Het aanpakken van discriminatie is essentieel voor Syrische kinderen om zich verbonden te voelen met hun nieuwe gemeenschap. Dit draagt direct bij aan hun positieve gevoel van eigenwaarde en identiteit. **Dagelijks gediscrimineerd worden was een thema dat maar al te vaak naar voren kwam in de interviews en moet worden aangepakt door beleidsmakers, gemeenten en scholen in Nederland.**

“Als je gediscrimineerd wordt, moet je tegen jezelf zeggen dat je het allemaal los moet laten en zelfvertrouwen moet hebben. Ik geloof in mezelf.” **Meisje, 16 jaar**

Om ervoor te zorgen dat Syrische kinderen zich veilig voelen in Nederland hebben ze bovendien steun nodig die het zelfvertrouwen in hun eigen kunnen vergroot. Bijvoorbeeld door middel van adequate en betaalbare (of gratis) taallessen, om op dat vlak eventuele belemmeringen voor maatschappelijke betrokkenheid weg te nemen.

3.2 Zeggenschap

Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van het Kind roept ertoe op kinderen te erkennen en te respecteren als rechthebbenden en niet als passieve objecten van bescherming en zorg. Dit omvat, zoals in artikel 12 wordt bepaald, het recht van kinderen om hun mening te uiten en gehoord te worden in besluitvormingsprocessen die hun leven beïnvloeden. Met een dergelijke controle over hun leven kunnen ontheemde kinderen een sterker gevoel van veiligheid en psychosociaal welbevinden in hun nieuwe thuis ervaren. **Ook Syrische kinderen in Nederland gaven in ons onderzoek aan dat het voor hun integratie van cruciaal belang is om een stem te hebben in beslissingen die van invloed zijn op hun eigen leefomstandigheden, evenals politieke participatie.**

Gehoord worden in de besluitvorming binnen het gezin

Minder dan de helft (44 procent) van de Syrische kinderen in Nederland is het eens met de beslissingen van hun ouders. Bovendien zegt slechts 50 procent dat hun familie rekening houdt met hun mening bij het nemen van beslissingen. Syrische kinderen hebben de wens geuit om zelf beslissingen te kunnen nemen over hun eigen leven.

“Als Syrische kinderen het niet prettig bij hun familie hebben, zijn deze families vaak niet bekend met het recht van kinderen om zich te uiten. Dit zet deze kinderen ertoe aan om de Syrische gemeenschap niet als hun gemeenschap te beschouwen en binnen de Nederlandse gemeenschap te gaan zoeken naar hun rechten.”

Meisje, 15 jaar, Nederland.

Ze gaven ook aan dat hun verlangen naar meer zeggenschap en zelfontplooiing leidt tot spanningen thuis, met ouders die terughoudend zijn met het omarmen van Nederlandse gezins- en gendernormen waar deze in strijd zijn met hun eigen culturele waarden. In de interviews brachten verschillende kinderen naar voren dat hun interesse in Nederlandse culturele normen en voorkeuren heeft geleid tot meer onenigheid thuis. Over het algemeen gaan deze meningsverschillen over school- of studiekeuze, kledingvoorkeuren, en carrièremogelijkheden.

Uit onze bevindingen blijkt ook dat kinderen hun ouders beschouwen als primaire besluitvormers, hoewel veel ondervraagden vermeldden dat hun ouders proactief overleg met hen pleegden.

Participatie in het maatschappelijke debat

Vrijheid van meningsuiting bleek een belangrijk thema in de interviews. De mogelijkheid om dezelfde rechten en vrijheden te genieten als ieder ander in de Nederlandse samenleving werd vaak genoemd als een belangrijke reden om in Nederland te willen blijven. Regelmatig werd naar voren gebracht dat actief deelnemen aan het maatschappelijke debat in Nederland heeft geholpen bij het integreren. Dit was extra evident wanneer afgezet tegen het gebrek aan rechten en het onvermogen om deel te nemen aan civiele of politieke zaken en besluitvorming in Syrië.

“In Syrië eindig je in de gevangenis, als je de president en zijn groep bekritiseert... Voordat we een land kunnen opbouwen, hebben we vrijheid nodig.” **Meisje, 15 jaar.**

Vrede in Syrië is een breed gedeelde wens en verschillende geïnterviewde kinderen waren het erover eens dat hun actieve betrokkenheid bij het maatschappelijk middenveld zal bijdragen aan het vinden van de juiste oplossingen daarvoor. Hoewel de meerderheid (80 procent) de wens uitsprak om in Nederland te blijven, gaven velen aan dat ze zich hartstochtelijk inzetten voor de toekomst van hun vrienden en familie die nog in Syrië wonen. Zo gaven ze te kennen Syriërs in Syrië te willen helpen, hetzij door geld te sturen naar families in nood, hetzij door in bredere zin bij te dragen aan vredesopbouw. Vooral door het rechtssysteem in Nederland te leren kennen, pleitten veel kinderen ook voor het ter verantwoording roepen van leiders die verantwoordelijk zijn voor misdaden

tegen Syrische gemeenschappen. In hun ogen is een eerlijk rechtssysteem van fundamenteel belang voor een vreedzame en rechtvaardige toekomst van het land, maar ook voor de bestaanszekerheid en de kansen van hun Syrische medeburgers.

“Syriërs hebben misschien niet de moed om zich tegen het regime te verzetten, dus moeten wij hier sterk zijn en mensen aanmoedigen. We moeten spreken voor hen die dat niet kunnen. Velen voelen zich angstig, onveilig, bang om te spreken. Maar als iemand er voor hen is, kan dat hen helpen communiceren.” Jongen, 13 jaar.

“Voor de oorlog was het land niet perfect. Er was veel verdeeldheid tussen mensen en groepen in Syrië. Mensen moeten zich beter aanpassen om een vreedzame samenleving op te bouwen. Wij kunnen Syriërs adviseren hoe ze kunnen bouwen aan vrede. Misschien kan niet iedereen zich aanpassen of veranderen, maar velen wel. Zij kunnen het verschil maken.” Meisje, 13 jaar.

Zeggenschap van kinderen versterken

Het hebben van een gevoel van zeggenschap in het gezins-, maatschappelijke en politieke leven kwam naar voren als een belangrijke voorwaarde voor de psychosociale veiligheid van Syrische kinderen in Nederland. Gezien het feit dat hun gebrek aan zeggenschap en rechten een groot deel van hun leven in Syrië en hun reis naar veiligheid kenmerkte, is het logisch dat Syrische kinderen in staat moeten zijn om hun eigen weg te bepalen, te pleiten voor een einde aan het geweld en gerechtigheid in Syrië, maar ook om hun eigen beslissingen te kunnen nemen op individueel-, gezins-, gemeenschaps- en maatschappelijk niveau.

Het is essentieel dat interventies zich richten op het bijbrengen van een gevoel van zeggenschap bij Syrische kinderen om het bewustzijn van nieuwe culturele normen rond besluitvorming thuis te vergroten. Beleidsmakers moeten de

inbreng en ervaringen van Syrische kinderen meenemen in de ontwikkeling en uitvoering van beleid dat hen persoonlijk raakt.

3.3 Toekomstperspectief

Het belangrijkste aspect van psychosociale veiligheid voor Syrische kinderen was toegang hebben tot betekenisvolle kansen, die helpen bij het bouwen aan een betere toekomst voor zichzelf en hun families. Het leven in een stabiele omgeving zonder onzekerheid en angst voor het verlies van hun huis, familie of middelen van bestaan is van cruciaal belang voor hun welbevinden en gevoel van veiligheid. Bovendien bleek levensgeluk sterk samen te hangen met mogelijkheden om zichzelf te verbeteren, naar school te gaan en Nederlands te leren.

Keuze van een toekomstige woonplaats

Syrische kinderen zijn vooral optimistisch over de toekomst: 75 procent denkt dat ze hun toekomstige doelen en wensen zullen kunnen verwezenlijken. 80 procent van alle ondervraagde kinderen hoopt in Nederland te blijven, terwijl 9 procent hoopt ooit terug te keren naar Syrië. Bovendien denkt 83 procent van de kinderen die in Nederland willen blijven dat dit voor hen een realistische optie is. Daarentegen denkt slechts 12 procent van degenen die terug willen naar Syrië dat zij hun wens kunnen realiseren.

“Mijn toekomst ligt in Nederland. Ik spreek beter Nederlands dan Arabisch en economisch is het beter.” Jongen, 15 jaar.

In de kwalitatieve interviews noemden de Syrische kinderen veiligheid, taal, vrijheid, onderwijs en economische kansen als hun belangrijkste redenen om in Nederland te willen blijven. Hoewel velen ook benadrukten dat ze Syrië op een dag zouden willen bezoeken voor een vakantie, benadrukten ze de noodzaak van een politieke overgang voordat ze zich veilig genoeg voelen om terug te keren.

“Ik voel me nu veilig. Er zijn veel buitenlanders in mijn straat en op school. Maar toen ik nog in een dorp woonde voelde ik me minder veilig. Als ik me onveilig voelde, was ik bang voor wat anderen van me zouden denken. Daardoor voelde ik me anders. Maar nu in de grote stad voel ik me goed en gebeurt het niet meer dat ik me anders voel.” Meisje, 13 jaar.

Bovendien vond 87 procent van de ondervraagde kinderen dat zij en hun familie kansen hebben om zich verder te ontwikkelen en te verbeteren in Nederland. Uit de enquêtes bleek dat 19 procent hoopt op een goede baan, 11 procent hoopt op meer onderwijs en 11 procent hoopt op meer financiële stabiliteit.

Onderwijs

Toegang tot onderwijs is een belangrijke factor voor Syrische kinderen die zich gelukkig, veilig en optimistisch voelen over hun toekomst in Nederland. Van de ondervraagden gaf 98 procent aan te streven naar een hoge opleiding en/of een goede baan. Daarnaast gaf 48 procent aan dat onderwijs erg belangrijk is en nog eens 39 procent dat onderwijs op zijn minst enigszins belangrijk is. Bovendien brengen veel Syrische kinderen die als vluchteling naar Nederland zijn gekomen en hier hun diploma's in het hoger onderwijs behalen, prestige en trots naar hun families, nadat ze tijdens hun ontheemding met zoveel schaamte en ontberingen hebben geworsteld.

Ondanks de kwaliteit van het onderwijs in Nederland en de kansen die het biedt, zijn er nog steeds veel obstakels voor de volledige toegang van Syrische kinderen hiertoe. Uit aanvullende gesprekken met ouders en leerkrachten op een school met een toegepast schakeljaar, kwam bijvoorbeeld naar voren dat ouders vinden dat er sprake is van discriminatie in het schoolsysteem, wat leidt tot een verminderd vermogen om de Nederlandse taal snel te begrijpen. De leerkrachten gaven echter ook aan hoe moeilijk het soms is om met de Syrische kinderen en hun ouders om te gaan. Zij denken dat de klachten van de ouders over het Nederlandse systeem voortkomen uit een gebrek aan kennis over dit onderwerp en Nederlandse taalvaardigheid. Zowel ouders als leerkrachten benadrukten het belang van het verbeteren van beide aspecten.

Geestelijke gezondheidszorg en psychosociale steun

Gelijke toegang tot zorg en hulp in het algemeen is een andere sleutelfactor voor psychosociaal welbevinden. 26 procent van de kinderen gaf aan behoefte te hebben aan plekken om vrienden te ontmoeten of hun vrije tijd door te brengen. Nog eens 18 procent gaf aan behoefte te hebben aan geestelijke gezondheidszorg of psychosociale steun, zoals begeleiding en advies om met mentale problemen om te gaan, al dan niet in therapievorm. In de interviews werd verder benadrukt dat ruimten veilig moeten zijn voor kinderen om de uitdagingen van deze tijd te delen, interpersoonlijke relaties te ontwikkelen en in contact te komen met leeftijdsgenoten die zowel een Nederlandse als een andere achtergrond hebben, om de integratie te ondersteunen.

“Een van de prioriteiten is om de Syrische kinderen psychologische hulp te bieden. Syrische kinderen hebben in oorlogs- en vluchtomstandigheden gezeten. Dit soort zorg moet geboden worden aan alle Syrische kinderen, niet alleen die rondom Syrië in kampen of binnen Syrië wonen, maar ook in Nederland.” Jongen, 16 jaar

Hoewel de kinderen meldden dat de geestelijke gezondheidszorg (GGZ) en psychosociale steun beschikbaar waren, verklaarden zij dat de zorg niet altijd aan hun behoeften voldeed. Sommige ouders hebben het gevoel dat hun gezag wordt ondermijnd doordat kinderen hulp zoeken bij gezondheidsdiensten. Verder werd ingegaan op de toegang die Syrische kinderen hebben tot de GGZ en andere vormen van psychosociale steun. Zo zei 14 procent van hen niet voldoende te weten over hoe zij deze toegang kunnen krijgen, 10 procent zei dat GGZ-diensten niet geschikt zijn voor hun cultuur en 6 procent zei dat zij zich gediscrimineerd voelen bij of door deze diensten. In feite werd discriminatie in de GGZ en psychosociale steunvoorzieningen beschouwd als een van de grootste belemmeringen voor toegang tot geestelijke gezondheidszorg, terwijl 16 procent van de enquêtes en de meeste geïnterviewde kinderen het erover eens waren dat consulten te duur waren. Zelfs wanneer Syrische kinderen en gezinnen gebruik maken van de GGZ of andere psychosociale ondersteuning (o.a. maatschappelijk

werkers en pedagogisch hulpverleners) gaat de kwaliteit ervan vaak achteruit door culturele verschillen in de beschrijving van symptomen of het gebrek aan kennis van de therapeuten over de specifieke worstelingen, klachten en behoeften van Syrische kinderen.

“Zij interpreteerden de gesprekken van mijn ouders niet met goede bedoelingen. Ze keken neer op mijn ouders, beschouwden ze niet als verstandige en aardige of hoogopgeleide ouders die voor mij kunnen zorgen en speelden daardoor een negatieve rol binnen mijn familie. Op basis van mijn ervaring raad ik andere kinderen aan om, als ze met dit soort mensen te maken krijgen, van organisatie te veranderen en andere hulpverleners te zoeken.”

Meisje, 15 jaar.

Steunen van toekomstperspectief

In de eerste plaats is het feit dat zoveel Syrische kinderen hun toekomst in Nederland zien veelbelovend. De redenen voor deze wensen moeten verder worden onderzocht, ook om hun inspanningen te bevorderen. Het is duidelijk dat een groot deel van de Syrische kinderen in Nederland wil blijven, omdat de situatie in Syrië nog steeds schrijnend is. Het begrijpen van en een stem geven aan de ervaringen en perspectieven van ontheemde Syriërs, een kans die ze in Syrië niet zouden hebben gehad, kan een belangrijke manier zijn om internationaal aandacht te vragen voor

het conflict en te pleiten voor de verandering en toekomst waar Syriërs op hopen.

“Manieren en methoden vinden om kinderen van nieuwkomers meer zelfvertrouwen te geven, zoeken waar de zwakke plekken bij het kind zitten en nagaan hoe die kunnen worden ondersteund; dat is belangrijk.”

Meisje, 14 jaar.

De nadruk die Syrische kinderen leggen op toegang tot onderwijs als een belangrijke factor voor hun welbevinden, betekent dat het cruciaal is dat het beleid van de Nederlandse overheid kinderen en hun families ondersteunt. **Ze moeten toegang krijgen tot de scholen en de kwaliteit van onderwijs die ze verdienen, om te gedijen in de Nederlandse samenleving. Het is essentieel dat beleid inspeelt op de wens van Syrische kinderen om effectieve en toegankelijke diensten voor geestelijke gezondheidszorg en psychosociale ondersteuning te hebben, waaronder therapeuten die zich bewust zijn van en respect hebben voor de Syrische cultuur. Dit betekent onder meer dat de diensten cultureel competent en trauma-sensitief zijn, niet discrimineren en toegesneden zijn op de unieke ervaring en het spectrum van mentale gezondheid en psychosociale behoeften van ontheemde Syrische kinderen. Er ligt bovendien een belangrijke rol voor scholen om kinderen te ondersteunen in hun psychosociale welbevinden.**

4. AANBEVELINGEN

Het bevorderen van de psychosociale veiligheid was een cruciaal element in het vermogen van Syrische kinderen om positieve veranderingen teweeg te brengen in hun omgeving. In de Nederlandse context betekent dit het ondersteunen van het welbevinden en de veiligheid van Syrische kinderen op individueel, gezins-, school en gemeenschapsniveau door middel van beleid en maatregelen die zijn gebaseerd op hun eigen ervaringen en prioriteiten. Er moeten concrete en praktische stappen worden gezet om ze in staat te stellen op te groeien in een omgeving waarin zij zich sociaal verbonden en gesteund voelen, niet langer worden gediscrimineerd en niet blijven leven in de schaduw van hun afschuwelijke ervaringen.

1) Versterking van psychosociale ondersteuning uit de directe omgeving

De psychosociale veiligheid bij Syrische kinderen wordt sterk beïnvloed door het zich sociaal verbonden voelen met hun gemeenschap en zich gesteund voelen door familie en vrienden. Tegelijkertijd gaven de kinderen aan dat hun ouders daarbij ondersteuning nodig hebben en er meer ruimte gecreëerd moet worden waar kinderen zich kunnen uitspreken, de verbondenheid met Nederlandse én Syrische leeftijdgenoten voelen en waar ze hun angsten kunnen delen.

Organisaties, overheidsinstellingen en dienstverleners moeten de directe omgeving van deze kinderen ondersteunen en uitbreiden door:

- Gezinnen te helpen met de juiste vaardigheden en handvatten om te kunnen luisteren naar de behoeften van hun kinderen, zelfvertrouwen te bevorderen en emotionele steun te bieden. Dit houdt ook in dat ouders worden geholpen bij het leren en begrijpen van de Nederlandse taal en maatschappelijke waarden. Ouders die de Nederlandse opvoedingspraktijken en waarden als gendergelijkheid, democratie en vrijheid van denken begrijpen, kunnen de mogelijkheden voor hun kinderen om te integreren in de Nederlandse samenleving beter ondersteunen.
- Te investeren in activiteiten die onderlinge verbondenheid in de gemeenschap versterken. Dit omvat het creëren van fysieke veilige ruimten in wijken en asielzoekerscentra (azc's), waar kinderen met verschillende achtergronden samenkomen, contacten leggen, ideeën en

zorgen delen en hun stem kunnen laten horen, ook in politieke fora.

- Te investeren in scholen en leerkrachten om psychosociale ondersteuning voor kinderen in de klas toegankelijk en laagdrempelig te maken. Dit betreft zowel scholen voor nieuwkomers als voor reguliere scholen.

2) Bevordering van niet-discriminerende praktijken en taalgebruik

Discriminatie op scholen en in de buurt blijft een belangrijk punt van zorg voor Syrische kinderen. Kinderen deelden hun wensen om dit aan te pakken, waardoor ook hun gevoel van het onderdeel uitmaken van de Nederlandse samenleving wordt versterkt.

Organisaties, overheidsinstellingen, de media en dienstverleners moeten praktijken en taalgebruik bevorderen die discriminatie tegengaan en sociale cohesie bevorderen, door:

- Het taalgebruik over vluchtelingen en het conflict in Syrië te veranderen zodat het niet bedreigend en stigmatiserend is, en ervoor zorgen dat de informatie die op alle niveaus wordt gedeeld (ook op regeringsniveau en in de media) objectief is.
- Kinderen met een vluchtelingenachtergrond niet langer te bestempelen als “vluchtelingenkinderen” of “oorlogsslachtoffers”, maar gewoon als kinderen. Dit zal het respect voor de kinderen en hun families bij het Nederlandse publiek vergroten en de sociale cohesie versterken.
- Multiculturele diversiteit en inclusie aan te moedigen in Nederlandse mediaplatforms, met name degenen die het meest invloedrijk zijn voor kinderen en jongeren. Door kinderen als gelijkwaardig te beschouwen, ongeacht waar ze vandaan komen, voelen multiculturele mensen zich welkom in de Nederlandse samenleving.
- Investeren in gemeentelijke programma's waar Nederlanders en Syriërs informatie over elkaars achtergrond kunnen delen om respect en sociale cohesie te bevorderen.

Aangezien discriminatie vooral op scholen werd ervaren, wordt onderwijsinstellingen ten zeerste aanbevolen:

- Het gebruik te bevorderen van positieve taal

over kinderen die uit Syrië en andere landen zijn gemigreerd en het creëren van een respectvolle en stimulerende omgeving, waarin het normaal is dat kinderen diverse achtergronden hebben.

- Activiteiten te organiseren om de groepsbinding te bevorderen en sociale interactie te stimuleren, helemaal op scholen met kinderen met een vluchtelingenachtergrond.
- Samen te werken met specialisten en deskundigen op het gebied van culturele psychologie om leerkrachten, ouders en kinderen voor te lichten over de verschillende vormen van discriminatie en de gevolgen daarvan voor kinderen op korte en lange termijn.

3) Verbetering van de geestelijke gezondheidszorg en de psychosociale hulpverlening

Het bieden van hulp bij mentale problemen als gevolg van de oorlog ondersteunt de integratie van Syrische kinderen in de Nederlandse samenleving. Hoewel de meeste kinderen vertrouwen hebben in hun vermogen om met uitdagingen om te gaan, dient dit te worden ondersteund. Toegang tot geschikte, cultuur- en trauma sensitieve geestelijke gezondheidszorg werd door velen als een must beschouwd, ondanks een taboe hierop onder de Syrische bevolking.

Organisaties, overheidsinstellingen en aanbieders van mentale zorg en psychosociale steun, inclusief de GGZ, moeten investeren in een verbeterde toegang tot passende, tijdige en cultuur sensitieve zorg, door:

- Gebruik te maken van cultureel sensitieve informatie om geestelijke gezondheidsproblemen te de-stigmatiseren. Maak diensten die kinderen ondersteunen in het omgaan met psychologisch leed als gevolg van conflict- en vluchtervaringen toegankelijker.
- Psychologische hulp als standaard aan te bieden, zonder dat een kind eerst goedkeuring moet krijgen van de ouders.
- Voldoende aandacht te besteden aan de psychosociale behoeften van Syrische kinderen en alle onderwijs-, gezondheids- en maatschappelijk werkers die met Syrische kinderen werken, beter in staat te stellen om in hun specifieke sociaal-emotionele behoeften te voorzien. Dit kan bijvoorbeeld een training in psychologische eerste hulp (Psychological First Aid, PFA) omvatten.
- Te investeren in de beschikbaarheid van cultuur- en trauma sensitieve en professionele mentale zorg, onder meer door te investeren in (bij)scholing, ondersteuning en supervisie van Syrische hulpverleners en door Syrische hulpverleners voorrang te geven bij de werving wanneer vooral mede-Syriërs de doelgroep zijn.

¹ UNHCR (2020) Global Trends Report. Online : <https://www.unhcr.org/globaltrends2019>

² Marit Sijbrandij et al. (2017), "Strengthening mental health care systems for Syrian refugees in Europe and the Middle East: Integrating Scalable psychological interventions in eight countries," *European Journal of Psychotraumatology* 8, 2.

³ UNICEF (2021), "Latest statistics and graphics of refugees and migrant children: Latest information on children arriving in Europe."

⁴ Dutch Council for Refugees (2021), "Statistics: Netherlands," *Asylum in Europe*; UNHCR (2021), "Syria Refugee Crisis Explained."

⁵ Dutch Council for Refugees (2021), "Statistics: Netherlands."

⁶ Save the Children (2020), "Psychosocial safety: Pathways to psychosocial safety for Syria's displaced children and adolescents: policy brief," 10.

⁷ Save the Children (2020), "Psychosocial safety: Pathways to psychosocial safety for Syria's displaced children and adolescents: policy brief," 10-11.

⁸ Save the Children (2021), "Anywhere but Syria: How 10 years of conflict left Syria's displaced children without sense of home".

⁹ Van de 101 ondervraagde kinderen zijn er 56 meisjes en 53 jongens, 2 kozen ervoor hun geslacht niet mee te delen.

¹⁰ Kristy Siegfried (2021), "The Refugee Brief."

¹¹ Sijbrandij et al. (2017), 2.

¹² Mitra Naseh et al. (2019), "Cultural adaptations in psychosocial interventions for post-traumatic stress disorder among refugees: A systematic review," *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work* 28(1), 77.

¹³ Naseh et al. (2019), "Cultural adaptations in psychosocial interventions for post-traumatic stress disorder among refugees," 77.

¹⁴ Save the Children (2021), "Anywhere but Syria: How 10 years of conflict left Syria's displaced children without sense of home," 15.

¹⁵ Save the Children (2020), "Psychosocial safety: Pathways to psychosocial safety for Syria's displaced children and adolescents: policy brief," 10.

¹⁶ Save the Children (2019), "Road to Recovery: Responding to children's mental health in conflict", 6.

¹⁷ Bogic, Njoku & Priebe (2015), "Long-term mental health of war-refugees: A systematic literature review."

¹⁸ Save the Children (2019), "Road to recovery", 1-2.

¹⁹ Sijbrandij et al. (2017), 3.

²⁰ Save the Children (2020), "Psychosocial safety", 17.

²¹ Save the Children (2020), "Psychosocial safety", 14-22.

²² Save the Children (2021), "Anywhere but Syria", 12.

²³ Save the Children (2020), "Psychosocial safety", 6-8.

²⁴ Save the Children (2021), "Anywhere but Syria", 12.

²⁵ Save the Children (2019), "Road to recovery," 2; Save the Children (2020), "Psychosocial safety," 8.

²⁶ Save the Children (2020), "Psychosocial safety", 12-13.